

Den här artikeln skrev jag för tidskriften Bang för några år sedan (4/2004) på temat "Den feministiska utvecklingsresan". Kanske är texten lite väl lång, men den beskriver väl varför jag har engagerat mig i olika frågor. I den här versionen har jag gjort några språkliga ändringar.

Varför rymde inte feminismen och systerskapet mer än så?

Familjen skulle säkert kunna ge många tidiga exempel på feministiska tendenser hos mig, även om de kanske skulle säga att det handlar om en aldrig sinande envishet ärvd av mormor. Min första egna feministiska reflektion skedde på högstadiet.

Det kan ha varit i åttan och klassen väntade på att bli insläppt i mattesalen. Jag betraktade hur de andra eleverna pratade med varandra. Särskilt tittade jag på hur killarna pratade med tjejerna. Det var väldigt annorlunda än när de talade sinsemellan. Hur de såg på tjejerna var uppenbart. Det var ovanifrån, inte jämsides. Tjejerna svarade med att kvittra och förminska sig. Under ett intensivt ögonblick tänkte jag att om jag ville bli tagen på allvar av killar kunde jag inte spela det spel jag just bevittnade. Jag måste göra något annat. Jag måste bli könsneutral, relatera till dem på samma sätt som de relaterade till varandra. Rakt och direkt. Utan krusiduller. Nu var detta inte ett helt lätt projekt. För detta var Kiruna och det var sent 1970-tal. Girl power, feminism och mediala kvinnliga förebilder fanns inte mycket av. Men jag bestämde mig för att inte nippertippa och kastade symboliskt sminket. Kanske var det ingen större katastrof rent estetiskt, tidsperioden är ju knappast känd för måttfull makeup. Men det var svårt. Ett utanförskap som alltid funnits där blev än tydligare.

Problemen med mamma, mitt flörtande med punken och avsaknaden av framgång på den heterosexuella arenan (att jag kunde vara homosexuell tänkte jag inte på) hade gjort sitt till, men nu var jag inte ens riktig tjej. Räddningen - både den känslomässiga och sociala - kom via en flygbiljett till USA och ett års boende hos en radikal faster med förflutet i blackpoverrörelsen. Dessutom med lesbiska väninnor. Att återvända till Kiruna var sedan inte att tänka på. Jag bosatte mig hos far i Stockholm där innerstadsgymnasiets experimentella blockläsning gav tillfälle att utforska feminismens ABC. Arbeten om häxor, Luthers kvinnosyn och skolans jämställdhetsplan, som redan då bestod av flera tunga luntor, avlöste varandra.

Det fanns dock vissa motsägelser. Eller snarare, allt kom inte på en gång. Med pojkvännen, som hade långt lockigt hår och klänningar à la en tidig Thomas Di Leva, hade jag laddade diskussioner. Han menade att kvinnohus behövdes och jag kontrade med att slagna kvinnor väl bara kunde lämna relationen. Det tog också ett tag innan jag uppvärderade kvinnlig vänskap. Det blev den alternativa rörelsens praxis som fick mig att se hur genomgripande kvinnors sociala underläge var. Ja, och Marilyn Frenchs bok Kvinnorummet.

Mitt första politiska tillhåll i Stockholm i början av 1980-talet var det anarkistiska bokcaféet Svarta Månen på södermalm. Bokcaféet låg insprängt i en lokal där flera andra alternativa grupper höll till. Här ordnades möten, konstutställningar, poesi- och musikkvällar. Man tryckte pamfletter och gjorde radioprogram. Jag gjorde korta neddykningar i icke-våldsrörelsen och som trummis i punk- och tjejband, men med varierande resultat. När Svarta Månen bildade boende- och arbetskollektiv flyttade vi till ett kollektivhus i Fruängen, ömsint kallad "den sociala livmodern" av det initiativtagande kooperativet Comunidad del Sur.

Jag kan inte skryta med någon djupare teoretisk förståelse av ideologin jag bekände mig till, men jag läste min Emma Goldman och Peter Krapotkin, arrangerade anarkistiska landsmöten och åkte på internationella anarkistkonferenser i Venedig. Men jag störde mig på mansdominansen och de djupa blickarna som sänktes i alkoholhaltiga flaskor. Vad var detta för alternativ? Dessutom hade jag ju läst Marilyn French och det gick inte längre att riktigt befinna sig i världen på samma sätt. Att titta på tv en kväll kunde framkalla raserianfall: män och män så långt ögat nådde. Spelade de inte ishockey så läste de nyheter eller var huvudpersoner i filmer. Tyvärr fanns inte mycket feministisk aktivism som lockade. Varken Kvinnor för fred eller den mer våldsamma antiporr-rörelsen var min grej och 8:e mars demonstrationerna var bedrövligt besökta. Däremot fanns kurser i feministiskt självförsvar på Kvinnohuset. Och här fanns både aktion och styrka - riktig kvinnlig "voima". Säkert spelade även den höga flatfaktorn bland både ledare och utövare roll i dragningskraften.

Snäva normer

Emellanåt tyckte jag att normerna var besynnerligt på Kvinnohuset och dess systerställe, kursgården Kvinnohöjden i Dalarna. Som god feminist fick man inte ha vilka åsikter som helst och man skulle iaktta vissa uppförandekoder. Man fick till exempel inte ta för mycket plats eller vara en ledargestalt, något som blev svårt när det var dags att leda uppvärmningen i självförsvarsgruppen, eller än värre, när jag började leda egna självförsvarsgrupper. Som

lesbisk var det också svårt. Man fick inte vara för feminin och inte för maskulin. När jag fattade att det var butchiga kvinnor jag fann attraktiva, fattade jag också att hålla tyst om det, så när jag några år senare skrev en hyllningsartikel i tidningen Bang om butch och femme ("Butch/femme - olikhet inte ojämlikhet", Bang 2/1992) såg jag till att göra det under pseudonym. Detta visade sig efterhand vara ett smart drag. Repliken som de dåvarande väninnorna på Kvinnobokhandeln skrev var minst sagt besk.

Normerna föreskrev också att man inte fick ha vilken typ av sex som helst. Detta gav mig och första flickvännen huvudbry. Jämsides och ömsesidigt utanförsmek verkade gå an, men inte mycket annat. Men vi läste amerikanska feministböcker om lesbiskt sex och den modiga flickvännen höll i mitten av 1980-talet vad som kan ha varit de första "moderna" sexkurserna för lesbiska i Sverige. Det var inte populärt. Åsynen av en dildo var tillräckligt skäl för de mest radikala lesbiska feminister att bryta samman och lämna lokalen under högljudda anklagelser om att detta var att återtraumatisera våldtäktsutsatta.

Det gick ändå någotsånär bra att ignorera konstigheterna de första åren. Efter en lång resa till Kina höll inte bara självförsvarsundervisning, karateträning, kollektivet och flickvännen mig fullt sysselsatt. Jag studerade också socialantropologi och kinesiska. Framtiden föreställde jag mig som forskare i frågor som rörde makt, kön och sexualitet. Men 1988 blev så mamma mördad av den misshandlande man hon brutit upp ifrån, och livet liksom vändes upp och ned och stannade till på samma gång. Jag visste inte vad jag skulle göra. Att lära sig fler kinesiska tecken den hösten gick bara inte. Livet var allt för suddigt och gjorde allt för ont. Så när jag fick fler och fler uppdrag som självförsvarsinstruktör bestämde jag mig för att lägga studierna på hyllan.

Trots att min intellektuella förmåga avstannat efter mordet höll jag högt tempo. Jag fick mängder med uppdrag i självförsvar, till stor del tack vare ledarna inom kvinnojoursrörelsen som jag hade tät kontakt med. Jag höll kurser, framträdde i medier, startade kampsportsklubb, arrangerade internationella träningsläger, utbildade nya instruktörer och skrev bok både om självförsvar och om mamma. Att jag orkade med denna febrila aktivitet samtidigt som jag bar på den bedövande sorgen är att förundras över. Men det var i alla fall genom detta som jag kom i kontakt med den radikalfeminism jag de senaste åren ägnat mig åt att analysera och kritisera.

Brytningen med radikalfeminismen

Att inte jag och radikalfeministerna från Roks, Kvinnofronten och Folkaktionen mot pornografi skulle dra jämt, kunde man kanske räknat ut. Vi kom från diametralt olika socialistiska rörelser, den frihetligt anarkistiska respektive den mer auktoritära marxistiska. Och kanske borde jag anat oråd när Ebon Kram, som var ordförande för Roks, hjälpte mig att flytta och klev rakt på ett klädskap och spegeln sprack i tusen bitar. Efter några få års ömsesidig beundran skar det sig i vilket fall fullständigt mellan mig och ledarna inom dessa organisationer. Till viss del låg missförstånd och personliga konflikter och livsinställningar bakom brytningen, men så här i efterhand tror jag att det framförallt handlade om de grundläggande ideologiska skillnaderna.

Vid det laget, i mitten av 1990-talet, hade jag gjort mina år på terapisofforna och sorgen efter mamma hade börjat släppa. Jag hade plockat upp sminkpennorna igen, pratade öppet om min kärlek till lesbiskhetens butch och femme och var inte lika svartvitt övertygad om vad som var "rätt" och "fel" i livet. Att undervisa män i självförsvar på arbetsplatser hade jag inte heller några problem med. Även de kunde utsättas för våld och behövde hjälp. Men så hade jag börjat ifrågasätta den radikalfeministiska förklaringsmodellen till mäns våld och makt. Detta gjorde mig impopulär.

Efter att länge tvärsäkert sagt att mäns våld berodde på att de som grupp hade makt över kvinnor, liksom att all porr och prostitution var kvinnoförakt, började jag tvivla. Det verkade inte riktigt stämma. Åtminstone inte i ljuset av den kunskap jag hade fått de senaste åren. Jag hade kommit i kontakt med lesbisk partnermisshandel och jag visste att det fanns homoporr och -prostitution. Att även kvinnor utsatte sina barn för sexuella övergrepp visste jag genom de självförsvarskurser jag höll för Stödcentrum mot incest. Därför, när sorgen efter mamma börjat sjunka undan ville jag diskutera de här frågorna. Jag skrev därför ytterligare en artikel i Bang ("Sant fria?" 2/1996). Denna gång i mitt eget namn och denna gång med ödesdigra konsekvenser.

I artikeln ställde jag några frågor. Jag undrade hur det kom det sig att vi aldrig talade om den samkönade partnermisshandeln utan bara om den heterosexuella. Varför inte sexsäljares röster hördes när prostitution diskuterades - för de om några borde väl veta vad det var och vad som skulle göras åt den? Och så undrade jag varför det blev ett sånt himla liv när kvinnor

utmanade sexuella normer, som att använda porr, ha "sexiga" underkläder eller ägna sig åt S/M.

Jag skrev inte vad jag själv ansåg i dessa frågor, helt enkelt för att jag inte visste det själv. Jag ville bara få svar på vad jag uppfattade som problem med den radikalfeministiska teorin, eller åtminstone påbörja en diskussion med andra feminister. Men de frågor jag ställt var inte välkomna. Efter artikeln blev jag persona non grata. Fantasifulla rykten spreds, brev och massutskick gick ut där andra feminister uppmanades att ta avstånd från mig - vilket de flesta också gjorde. Förutom att det var tufft på ett personligt plan fick det mig än mer nyfiken. Jag ställde ju bara några frågor hur kunde de väcka så ont blod? Vad var det som rördes upp? Varför rymde inte feminismen och systerskapet mer än så? Fanns det kanhända något i vår västerländska kultur som bidrog till den starka reaktionen jag bevittnade?

Reaktionerna fick mig också att fundera kring feministisk solidaritet och våra egna könsnormer. Det var inte bara mig man behandlade på det här sättet, även andra som ifrågasatt radikalfeminismens truismer hade råkat illa ut. Jag undrade också var solidariteten fanns med våldsutsatta kvinnor i samkönade relationer, eller män som utsattes för våld på arbetsplatser eller i relationer. Eller varför startades inte en våg av feministiska protester när en kvinna uteslöts ur Kvinnohuset bara för att hon var transsexuell? Under nästan 20 års tid hade hon varit med och skapat denna feministiska oas.

Det var också tydligt att butchiga kvinnor inte stod högt i kurs. Mina flickvänner behandlades med misstänksamhet och en gammal räv i den lesbiska rörelsen berättade hur hon under en vistelse på Kvinnohöjden ombetts ändra sitt utseende. Unga och nyutkomna radikala flator påstod att hon gav lesbiska dåligt rykte. Varför dessa snäva könsnormer?

Min plan var att trappa ned självförsvaret och istället skriva en bok om dessa frågor, något jag trodde skulle ta ett år eller så. Att ändra inriktning låg bra i tiden. Förutom att jag fått knäskador av kampsporten hade jag börjat känna mig sliten efter de hektiska åren som instruktör. Jag ville göra något annat. Den intellektuella dovheten efter mordet på mamma hade också börjat ge med sig. För att testa mina idéer och få kontakt med andra i Sverige började jag skriva krönikor och artiklar, till en början för tidningar som QX och Bang, men ganska snart även de stora dagstidningarna.

De första texterna var lite väl sarkastiska. Jag var arg på vad jag uppfattade som intellektuell oärlighet och selektiv solidaritet. Men genom att skriva kunde jag formulera egna åsikter, få kontakt med andra som var kritiska till svensk sexual- och jämställdhetspolitik och bygga upp ett nytt nätverk. Genom detta nätverk, som snart blev en diskussionslista på Internet, fick jag ny kunskap och tillgång till andra människors erfarenheter. Eftersom jag ofta reste utomlands blev jag inspirerad av anglosaxisk feminism, främst australiensisk och amerikansk, men även rörelser i Taiwan och Italien inspirerade.

Jag engagerade mig frågor om trans, samkönad partnermisshandel, pornografi och senare även prostitution. Men snart lämnade jag de två första frågorna. Det fanns många andra som redan hade kunskap kring detta och engagerade sig politiskt. Inte heller dröjde jag mig länge vid pornografen eller den ickenormativa sexualiteten. Dessa frågor var inte så väsentliga för mig politiskt och även där fanns andra som skrev och debatterade. Istället fokuserade jag på prostitutionsfrågan. Skälet var enkelt. När jag intervjuade kvinnor som sålde sex mötte jag en grupp som blev illa behandlade i och av samhället, som hade mycket att säga, men som varken blev lyssnade på eller hade medbestämmande i frågor som rörde dem. Det skulle vara otänkbart att behandla någon annan samhällsgrupp på ett liknande sätt. Jag ville arbeta för dessa kvinnor och förstå prostitutionsdebatten mer ingående, trots vad det innebar av att behöva konfrontera egna fördomar och bli ytterligare ansatt av radikalfeminister – som hade börjat bli en del av det politiska etablissemanget.

(Not: När jag skrev den här artikeln hade inte Porr, horor och feminister publicerats ännu, den kom ut två år senare.)

Mina feministiska visioner

Jag tycker att det är ett privilegium att kunna ägna sig åt den kritik som jag sysslar med, och det är ett privilegium som är resultatet av långt framskriden jämställdhet. Hegemonin i svensk jämställdhetspolitik, liksom behandlingen av avvikare (i ideologi och handling) av den dominerande kvinnorörelsen, skrämmer mig likafullt. Jag anser inte att detta är en feministisk praktik vi kan stärkas av, känna tillfredsställelse över eller som kan föra oss vidare. Istället önskar jag att vi upphörde att utgå ifrån att det finns ett feministiskt perspektiv, en feministisk tolkning och en sanning. Analys och åtgärder borde istället vara mångfacetterade och reflektera de olika verkligheter som kvinnor lever i. För det finns inte en Kvinna. Vi har olika erfarenheter, bakgrunder, åsikter och behov.

Jag önskar också att vi kunde hantera mer komplexa förklaringsmodeller och ta andra maktordningar än "könsakt" i beaktning och ställa frågor om hur olika förtrycksvektorer samverkar, som klass, förmåga (till exempel funktionshinder), sexualitet, region, religion, ålder eller etnicitet. Vi måste också uppmärksamma och betona individers agens i förtryckande system mer. Att det överhuvudtaget existerar en kvinnorörelse är bevis nog för att system inte är statiska utan föränderliga och påverkbara. Så, vilka framgångar har vi haft och varför? Hur kan dessa förstärkas?

Vi får inte heller ignorera subtila och indirekta maktmekanismer som bidrar till att hålla förfördelade grupper nere. Dessa styrningsinstrument har stor påverkan men är svårare att komma åt via lagstiftning och statliga kampanjer. Om vi till exempel uppmärksammade känslor av icke-berättigande och skam och försökte motarbeta dessa, vad skulle kunna hända då? Vilka konkreta och känslomässiga konsekvenser är resultatet när kvinnor överväldigas av skam och genans vid oönskade beröringar och sexuella kommentarer? Vad hjälper förbättrad sexualbrottslagstiftning, förbud mot könsord i skolan, föräldraförsäkring eller individuell löneförhandling om kvinnor ändå inte kan förhandla och sätta gränser? Och hur ska vi kunna vara förebilder och bli respekterade om vi fortfarande ursäktar oss var gång vi befinner oss i en talarstol eller på ett möte? Situationen för de unga kvinnorna i Kiruna idag är bra mycket bättre än när jag var ung, men hur fungerar interaktionerna på mikronivå och vad kan vi göra åt dem?

Jag önskar också att vi blev mer uppmärksamma på och misstänksamma mot alla dikotomier som skapar "den andra". Detta inte bara mellan könen, utan även inom könskategorin kvinna. Förhoppningsvis skulle vi då få bättre samarbete mellan den normativa "svenska" kvinnan och hon som befinner sig utanför normen; den "perversa", horan, den äldre, den fattiga, den icke-svenska och icke-kristna, eller kvinnan med transerfarenhet. Detta skulle kunna leda till minskad symbolpolitik, eller politik som gynnar de redan gynnade: som att spraya H&M:s affischer, kriminalisera sexbranschen och kvotera in redan välbetalda kvinnor i bolagsstyrelser. Istället kanske vi i större utsträckning skulle göra direkta aktioner för högre löner för Kommunals kvinnor, kräva utbetalning av änkepensionerna och uppmärksamma unga icke-svenska kvinnors utsatthet för mångdubbla förtryck.

Och istället för att ytterligare finjustera heterosexuella relationer att bli mer jämställda genom kvotering av föräldraförsäkring, kanske vi först skulle se till att alla kvinnor fick rätt att ha barn och ingå äktenskap, även homosexuella och sexsäljare. Eller att kvinnor som kommer till Sverige som andra, tredje eller fjärde hustru fick behålla sin juridiska och sociala status och inte tvingas registreras som "kusin" hos myndigheterna. Eller att transsexuella inte tvingas skilja sig och sterilisera sig för att genomgå könsbyte. Eller att tvåårsregeln som gör att kvinnor utan svenskt medborgarskap utvisas om de inte varit gifta tillräckligt länge med sin svenske man avskaffas.

Jag antar att det jag förespråkar skulle kunna kallas mångfaldsfeminism, mångfald i meningen både "verklighet" och teori. För att kunna få detta till stånd måste vi bli bekvämare med obekväma frågor. Men vi måste också börja föra schysstare debatter, upphöra att monopolisera termer och misstänkliggöra meningsmotståndare. Vi måste föra stringentare resonemang, sätta in fenomenen i sin kulturella och historiska kontext och förmå att distansera oss från det som socialantropologer kallar för vårt "moraliska universum". Kanske måste vi också erkänna att de motsättningar som finns mellan feminister har att göra med mer underliggande och genomgripande ideologiska skillnader som begreppet "feminism" mäktar överbrygga.

Den personliga påverkan

Även om jag ställer mig kritisk till påståendet att allt personligt är politiskt, tror jag att det personliga påverkar ens politiska ställningstaganden, och nu när jag börjar närma mig 40 kan jag lättare se vad som influerat mig. Inte bara har min "resa" som feminist, som jag just beskrivit, påverkat mina åsikter. Att komma från en blandad klassbakgrund, tornedalska markägare och västerbottnisk arbetarklass, följt av familjemedlemmars olika politiska ställningstaganden, har säkert påverkat min dragning till den frihetliga socialismen. Att komma från delar av Sverige där man inte bara befinner sig långt borta från makten, utan även förhåller sig kritisk till den, tror jag också har bidragit till min misstänksamhet gentemot densamma.

De starka kvinnorna i familjen har säkert gjort feminismen lockande. Mamma och moster, båda med utbildning, barn, egna hus, ansåg aldrig att giftermål var en nödvändighet. Farmor fick inte skapa det liv hon ville, men hon såg till att pengar skänktes till ortens

socialdemokratiska kvinnokrets och inte Cancerfonden när hon dog. Nu vid snart 90 års ålder orkar inte mormor längre delta i riksbridgeturningarna och kan inte längre skjuta första haren i jaktlaget, men hon slår fortfarande familjen i TP och kortspel, kommer ihåg växtrikets latinska namn från sin tid som lärare och zappar obehindrat på text-tv mellan aktiekurser och de senaste nyheterna - vilka hon kommenterar med tydlig liberal slagsida där att vara kvinna aldrig är ett problem.

Det egna utanförskapet, i form av att inte vara heterosexuell eller alltid "rätt" slags homosexuell, har nog också gett ökad känslighet för tvingande och snäva normer. Och slutligen, besvärigheterna inom familjen, att vara barn till någon som kämpade med alkoholberoende, kommer nog för evigt att få mig vilja benämna och tala om orättvisor, konsekvenser till trots.

Eller kanske är det helt enkelt bara mormors envishet som gått i arv.

Idén till denna artikel kommer från Josefin Alvunge som driver sajten www.feminetik.se. Hon bad mig skriva en kort text om hur hon blev feminist och vad feminism är för henne. Den blev lite längre än planerat. Tack till Josefin!